

Priloga 3 pa govori o kazalnikih za spremljanje uresničevanja ciljev nacionalnega programa socialnega varstva 2013-2020.

Maja Rant

Helga Gürtler (2013). *Otroci imajo radi stare starše. Priročnik za življenje z vnuki*. Celje: Celjska Mohorheva družba in Društvo Mohorjeva družba, 250 strani.

STARI STARŠI V ODNOSIH Z VNUKI IN NJIHOVIMI STARŠI

Nemška pisateljica uspešnih vzgojnih knjig, psihologinja Helga Gürtler (1936) je v slovenskem prostoru znana. Pričujoči prevod priročnika za stare starše o sožitju z vnuki in njihovimi starši prihaja za prevodi treh njenih vzgojnih knjig, ki so izšle med leti 1994 in 2000: *Joj, šola: resnost življenja?*, *Mama, ne jezi se: velja tudi za očete* in *Vzgoja brez solz: nasveti zaskrbljenim staršem*. Dr. Tanja Pihlar je ni samo prevedla v lepo slovenščino, da jo z užitkom bere starejši in mlajši ljubitelj lepe slovenščine, ampak je v soglasju z avtorico tudi vsebinsko poslovenila mesta, ki se v izvirniku nanašajo na nemško kulturo – v zadnjem poglavju je nemške otroške pesmice, uspavanke, rime in izštevanke nadomestila z izborom znanih slovenskih narodnih in umetnih otroških pesmic, ki so jih prepevali nam, ko smo bili otroci, mi svojim otrokom in jih rod naših otrok prepeva rodu naših vnukov in pravnukov.

Knjiga *Otroci imajo radi stare starše* ima devet poglavij. Kaj najdemo v njih?

Avtorica pokaže življenjski realizem že na prvi strani predgovora. Preberimo odlomek (str. IX).

Če poskušam strniti, kar starši vedno znova pripovedujejo o starih starših, je to videti nekako takole.

Stari starši so blagoslov. Za otroke si vzamejo veliko časa. Časa, ki ga starši pogosto nimajo. S

številnimi problemi ravnaajo bolj sproščeno, ker so od njih bolj oddaljeni. Otroke razvajajo, vendar jim tudi prisluhnejo, ko imajo čustvene težave, pri njih pa lahko tudi napolnijo svoje baterije. Radi priskočijo na pomoč, kadar je treba.

Stari starši so lahko nadloga. Ob nedeljah jih moramo obiskovati z otroki, čeprav jih to ne mika. Nobenega razumevanja nimajo za potrebe otrok. Vse vedo bolje in nenehno se poskušajo vmešavati v vzgojo.

Ja, kaj pa zdaj?

Očitno gre za dve vrsti starih staršev ali pa za dva povsem različna odnosa med stariimi starši in njihovimi otroki.

Prvo poglavje ima naslov **Starši postanejo stari starši**. V njem se sprehodimo po dejstvu, da dočerajšnji starši postanejo stari starši. Stari starši imajo pomembne prednosti pred starši: kar pri otrocih moraš, pri vnukih smeš; na menjajoče se mode o hranjenju in o drugih vidikih vzgoje gledajo iz trezne razdalje. Glavna orientacija starih staršev je ljubezen do vnukov. Z njo vstric je zavest, da vzgojne smernice določajo otrokovi starši in ne stari starši.

Na dlani je vrsta razlogov, zakaj otroci potrebujejo stare starše. Avtorica pravi: *Otroci potrebujejo svoje starše. Brez staršev, brez ljudi, ki jim namenjajo materinsko in očetovsko skrb, ne morejo živeti. Vendar pa otroci potrebujejo tudi stare starše. Brez njih sicer lahko živijo, vendar bo njihovo življenje zato revnejše in bolj težavno* (str. 5). Kaj vse dajo vnukom dobri stari starši! Od tako potrebne razbremenitve staršev preko sproščenih čustev in mirnega časa za vnuke do živega pričevanja, da je svet obstajal in razvijal že takrat, ko njihovih staršev še ni bilo na svetu.

V tem poglavju je tudi pravcata razstava različnih tipov babic in dedkov s kratkimi opisi: *skrbna babica; babica, ki pita s hrano; modna babica; babica, ki skrbi za udobje; babica, ki plete in krpa; radovedna babica; zamerljiva babica; babica, ki jo kličemo v sili; emancipirana babica; vzorna babica; dedek za igro; nergajoči dedek;*

kaotični dedek; dedek, ki vse bolje ve; pustolovski dedek; dedek, ki nudi denarno pomoč; dedek, ki skrbi za popravila (str. 9-14).

Že v tem poglavju je jasno zakoličeno temeljno pravilo, ki se potem ponavlja skozi vso knjigo pri vseh pomembnih stvareh od nakupov do reševanja sporov: **stari starši naj se pogovorijo z otrokovimi starši**. Sami v sebi pa morajo imeti jasno stališče, kaj zmorejo in hočejo in česa ne: *Če se vedno pustite pregovoriti za pomoč, ki vam je pravzaprav odveč, bo to prej ali slej privedlo do odkritih ali prikritih očitkov, kar je pravi strup za mir v hiši. Ne pričakujte, da bodo mladi sami od sebe opazili, kaj je za vas preveč, in to tudi upoštevajte. Dokler boste s požrtvovalnim prizvokom na njihove prošnje odgovarjali »Kar pojdita, bom že zmožel«, toliko časa bodo vaši otroci s tem tudi nadaljevali. Ko gre za lastno korist, ljudje radi sedijo na ušesih. Prevzemite samo tisto, kar v vas ne vzbuja jeze in občutka, da vas izkoriščajo! Nasprotno pa prav tako ni pošteno, da nalogo najprej prevzamete, pozneje pa staršem vzbujate slabo vest, češ: »Otroci sploh niso mogli spati. Ves čas so samo spraševali, kje tako dolgo hodita!« To v starših vzbuja jezo. Jezo namesto hvaležnosti. Ali si to želite? Jasno povejte otrokom in vnukom, česa ne marate in česa ne zmorete.» (str. 15-16). Otroci in vnuki ter odnosi z njimi so za stare starše pomembna vez z življenjem, ne pa edina.*

Odnos do vaših otrok in do zeta ali snahe je naslov drugega poglavja. Njegovo izhodišče je dejstvo, da so otroci starih staršev odrasli ljudje in ne več otroci. So starši. Enako seveda zeti ali snahe. Ni samoumevno, da bi stari starši to upoštevati v praksi, saj otroci ohranijo naziv otroci do smrti svojih staršev. Zavestno je treba osvojiti naslednje stališče. *Že med puberteto mora biti spremljanje njihovega odraščanja pomembnejše od same vzgoje. Vzgoja v prenesenem pomenu namreč pomeni, da odrasli hodi naprej in usmerja otroka, ki mu sledi. Spremljanje nasprotno pomeni, da dve osebi hodita druga ob drugi, pri tem pa se ena malce opira na drugo* (str. 24). Če stare starše

moti, kako njihov otrok, zet ali snaha vzgajajo svoje otroke, je dobro pomisliti, kako se je njim godilo podobno, ko so jih kritizirali njihovi starši. Glede vzgoje je odrešilna zavest: *Nihče namreč ni popoln. Tako kompleksne in zahtevne naloge, kot je vzgajanje otroka, nihče ne more opraviti, ne da bi pri tem nehote naredil tudi kaj, za kar se kasneje jasno izkaže, da ni bilo v redu* (str. 32). Tašče in tasti so pregovorno kamen spotike za mlado družino. Ta stereotip seveda v praksi mnogokrat ne drži, ampak so odnosi med starimi starši ter zetom ali snaho komplementarno skladni in pristrčno lepi. Avtorica pri vsaki motnji z zetom ali snaho svetuje odprt in miren pogovor ter prizadevanje za povezanost z njihovimi starši, brati in sestrami. *Kdor želi imeti vnuka, mora sprejeti tudi snaho ali zeta in si prizadevati za medsebojno zaupanje, razumevanje in bližino* (str. 40). Kakšna je optimalna bližina in povezanost med obema družinama, odločajo pri vsakem posameznem primeru vsi udeleženci po svojih potrebah, zmožnostih in okoliščinah. Starši in stari starši naj živijo skladno z dejstvom, da ima otrok dve babici in dva dedka – oba para starih staršev sta enako pomembna.

Tretje poglavje je **Kratek opis otrokovega razvoja**. Avtorica ob spoznanjih razvojne psihologije za obdobja prvega, drugega, tretjega in četrtega trimesečja po rojstvu ter za vse nadaljnje značilne čase vse do mladostništva niza praktične nasvete in življenjske izkušnje, ki veljajo tako za stare starše kot za starše. Pri tem bistro opozarja na skrite pasti pri vzgoji za hojo, govor, pri otrokovi trmi, navajanju na čistočo, glede vrtca in potrebe po družbi drugih otrok, šole in učenja ter pubertetnih sprememb – ne le v otroku, ki ni več otrok, ampak tudi v odnosu med njim in starimi starši. Poglavje se končuje z nasvetom, naj stari starši od začetka pišejo vnukov dnevnik: otrokove obiske, kaj se dogaja z njim, drobne in zanimive dogodivščine, otrokove razvojne korake ... *Je sploh kaj lepšega in bolj zanimivega, kar bi mu lahko izročili?* (str. 92).

Poglavje *Vzgoja skozi čas* kaže, kako se vzgojni slogi spreminjajo. Stari starši so pripovedovali, kako so jih vzgajali s šibo, vzgoja naših staršev je bila že drugačna, oni so vzgajali nas spet drugače, mi svoje otroke drugače in naši otroci imajo spet toliko novih vzgojnih pravil ... Otroci so bolj trpežna bitja kot vzgojne mode in teorije; če imajo kolikor toliko zdrave razmere za razvoj in jih imamo radi, bodo zdravo odrasli in se razvili. *V zgodovini vzgoje zasledimo nekakšna nihanja, ki nastanejo, ko ena generacija opusti tisto, v čemer je prejšnja generacija pretiravala. To, v čemer pretirava sedanja generacija, pa znova spremeni naslednja* (str. 97). *Predvsem vnukom pa bi zelo koristilo, če bi se njihovi starši in stari starši uspeli brez očitkov in užaljenosti pogovoriti o svojih vzgojnih izkušnjah* (str. 100). To so dobra »domača zdravila« proti škodljivemu strahu starih staršev za vzgojni polom njihovih tako ljubih vnukov. Pomaga tudi zavedanje, da je *zavestna vzgoja le delček našega vpliva, ostalo je v zgledu* (str. 101). In na isti strani še zdravilo proti ekluzivnosti v vzgoji: *Če se otroci družijo z različnimi ljudmi, to krepi njihovo socialno kompetentnost. Naučijo se, da se ljudje lahko različno odzivajo, in se temu tudi prilagodijo. Če pa je vedenje enega sprto z ravnanjem drugega, morajo odrasli to nekako rešiti. Kako bodo to rešili – s pogovorom ali zmerjanjem, z zanikanjem ali mimogrede in napol – vse to vpliva na to, kako bo spore razreševal kasneje njihov otrok. Upoštevanja vredna je misel: Pogosto bistvo problema sploh niso različni načini vzgoje, ampak tekmovanje staršev in starih staršev za naklonjenost otroka* (str. 104). Če ne za naklonjenost otroka, pa za svoj prav. V današnjem ozračju osredotočenosti na svoje lastno počutje in lastno vrednost je ta nevarnost vsakomur tik za hrbtom. Avtorica praktično obdela tudi aktualna današnja vprašanja o pomenu jasnih meja v demokratični vzgoji, o zablodi razvajanja, ki kaj lahko vodi pozneje v škodljive odvisnosti in omamljanje, pa o podobno nevarni zablodi, ko se v otroka nalaga škodljiv strah, namesto življenjskega poguma in

upanja. Na koncu pokaže neprecenljivo korist, če se otrok nauči lepega govora v materinščini, če pa je mogoče, dveh jezikov.

Peto poglavje govori *o zdravem in živahnem odraščanju*, šesto ima naslov *Kaj bomo pa danes počeli skupaj?* Tu so dobri nasveti in spoznanja o zdravju: danes je več alergij, hiperaktivnosti in drugih motenj, ki jih včasih ni bilo, pa jih je važno poznati in upoštevati, ko je otrok pri starih starših. Avtorica skuša stare starše obvarovati tudi pred prevelikim strahom za otroka: da ne bi padel, se prehladil, premalo jedel ... Starši pod težo delovnih obveznosti in utrujenosti neredko puščajo otroka pred televizorjem in pri elektronskih igrinah, stari starši imajo pa več časa in možnosti za razgibano igranje, kjer se otrok celostno razvija, za zanimivo potepanje v naravi, za razvoj na krilih domišljije, ko so z njim zunaj, v hiši ali pri branju knjig in pripovedovanju. Ne gre za to, koliko lahko vnuku kupimo, npr. igrač. *Morda vam ni z rožicami postlano in ste kar žalostni, ker vašemu vnuku ne morete kupiti vsega tega, kar bi radi. Naj vam bo v tolažbo: do drugega leta otrok ne potrebuje igrač. Igra se s kuhalnicami in z žlicami za obuvanje čevljev, s praznimi skatlami in pisanimi ščipalkami, s ključi in klobuki, preprosto z vsem, kar mu pride pod roke. To mu ponuja neomajne nove možnosti, ki jih šele odkriva. Posamezna igrača je sicer lahko razveseljiva spodbuda, zaboj, poln igrač, pa nikakor* (str. 174). Sledi nekaj tehtnih strani besedila o dobri igrači, ki spodbuja telesni, duševni, socialni in ves ostali otrokov razvoj, in slabih igračah, ki jih industrija množično izdeluje za svoj lastni dobiček, otroci pa ob njih doživljajsko otopevajo in človeško zakrnevajo.

Zadnje vsebinsko poglavje govori *o prepiru, ki mora biti, vendar pravilen*. Pomislimo na glasne in prikrite prepire med starši in starimi starši. Eno od koristnih spoznanj in nasvetov pri tem je naslednje. *Povsem brezplodno je, če spore skušamo analizirati za nazaj, vse do trenutka, ko so nastali*

... Zato si zastavite naslednja vprašanja, ki ne brskajo po tem, kaj je bilo, ampak vodijo naprej:

- Katere so pravzaprav glavne točke spora med nami?
- Kaj bo treba spremeniti, da bi bolje shajali drug z drugim?
- Kaj lahko storim jaz, da bi se to spremenilo? (str. 195)

Avtorica naniza deset zapovedi, kako se prepirati, da ne bi bili žaljivi – ta pravila veljajo pravzaprav za vsak lep medčloveški pogovor. Za tem pa še nekaj spoznanj in nasvetov za stare starše v primerih, ko se med seboj prepirata starša. V skrajno tragični obliki za otroka, ko je njun prepir kroničen in se morda na grd način razhajata, so stari starši pogosto edini svetel žarek in oporišče za otroka, da bo zdravo prenesel te neugodne življenjske razmere.

Na koncu priročnika je, kot smo že omenili, nekaj znanih slovenskih otroških rim in pesmi ter primerna slovenska in tuja literatura o vsebinah, ki jim je namenjena ta knjiga.

Spremno besedo knjigi na pot je napisal upokojeni zdravnik dr. Božidar Voljč ob svojih izkušnjah v vlogi dedka – te predstavi prisrčno in z globokim razmislekom o doživljanju in ravnanju starejšega človeka v luči približevanja meji svoje minljivosti.

Helga Gürtler v priročniku *Otroci imajo radi stare starše* izhaja iz prevladujoče psihološke usmeritve v drugi polovici 20. stoletja. Prikazuje slabe izkušnje in s spoznanji usmerja v boljše ravnanje. Praksa kaže, da le-to večinoma ne uspe, kajti zgolj znanje ni dovolj za usmerjanje življenjskega sloga in sožitja. V zadnjih letih se dogaja preusmeritev v pozitivno psihologijo, ki išče spoznanja predvsem iz dobrih izkušenj in uspešnih primerov. Živi primeri in pozitivne zgodbe iz realne vsakdanjosti človeka navdušujejo in ga usmerjajo v boljši življenjski slog in sožitje. Ta način je tudi temeljna usmeritev naše antropohigene pri uporabi vsakdanjih sredstev za bolj kakovostno življenje in sožitje; v njenem

okviru razvijamo na Inštitutu Antona Trstenjaka socialno učenje v skupinah, kjer je v ospredju pripovedovanje dobrih vsakdanjih izkušenj in reševanje živih vprašanj iz prakse. Iz knjige se jasno kaže, da ima avtorica za seboj desetletja izkušenj pri delu s starši glede vzgoje otrok in sožitja v sodobni družini. Četudi je morda njena teoretična usmeritev šibkejša osnova za kakovostno življenje in sožitje starih staršev z mlajšima generacijama, kot bi bila navedena sodobna spoznanja, pa v knjigi prevlada njen čut za realnost in praksa.

Isto velja glede drugega izhodišča, ki je subjektivno počutje vsakogar od udeležencev v sožitju. Da ima le-to odločujočo, če ne celo edino težo, je prevladujoča *dogma* v celotnem današnjem javnem mnenju. V praksi vsakdanjega sožitja počutje enega pogosto trči v nasprotje s počutjem ali mnenjem drugega. Ta nasprotja ni lahko usklajevati, zato je zgolj na osnovi trenutnega subjektivnega počutja malo pristnega sodelovanja, ki bi vse veselilo in zadovoljevalo. Komplementarno s subjektivnim počutjem je iskanje globljega smisla stvari, ki povezuje vse nas – med seboj tako različne ljudi – pri opravljanju skupnih življenjskih nalog, da ohranjamo sožitje in ugodne življenjske razmere za vse ljudi, naravo in naše zanamce. To izhodišče omogoča vsakemu več sreče. Tudi glede tega je Helga Gürtler predvsem izkušen praktik in čuteča ženska, ki med vrsticami usmerja v to smer. Ko npr. kar naprej poudarja pogovor med starši in starimi starši, je subjektivno slabo počutje ali nezadovoljstvo enih ali drugih dober povod za pogovor, vztrajanje pri mirnem pogovoru in njegov dober učinek pa omoči usmerjenost enih in drugih v to, kar je najbolj smiselno za blagor otroka. Otrokov zdrav razvoj je neskončno več kot trenutno dobro počutje vsakega od staršev in starih staršev – Frankl bi dejal, da je to njihova skupna življenjska naloga, njeno uresničevanje pa vir sreče zanje in za otroka.

Jože Ramovš